

BOOKA.

Knjiga **004**

Edicija **Južno od granice**

BALŠA BRKOVIĆ
PARANOJA U PODGORICI

© Balša Brković 2010.

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc

Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Slanački put 128

office@booka.in

www.booka.in

DIZAJN KORICA I PRELOM

Ivan Benussi

AUTOR LOGOTIPA

Aleksandar Maćašev

ŠTAMPA

DMD Štamparija

TIRAŽ

1500

Beograd, oktobar 2010.

Prvo izdanje

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
nići reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene
saglasnosti izdavača.

ROMAN

P A R A N O J A U

P O D G O R I C I

noir iz nulte decenije

BALŠA BRKOVIĆ

BOOKA.

Tehnički gledano, svi ili gotovo svi događaji u ovoj priči su čista fikcija. Kako uostalom i dolikuje jednoj paranoičnoj povijesti.

Opet, sve to ne umanjuje njihovu istinitost...

B.B.

Sanji, bez ostatka.

Prvi čovjek je bio najveći mučenik u istoriji svijeta.

Jednom sam probao da zamislim tog proto-Adama. I da dokučim čime je i kako zaslužio oba svoja zvanja – i „prvog“, i „čovjeka“. Titule koje mu, jamačno, nisu donijele nikakvu medalju niti priznanja, prije bi se, i to s velikom sigurnošću moglo reći da su mu donijele samo nevolje. On čak nije mogao ni pomisliti da je rodonačelnik bilo čega. Vjerovatnije je da je sebe doživljavao kao izroda i nesrećnika, i pretpostavljam da je očajavao što nije u stanju da živi kao svi drugi, obični i normalni, srećni majmuni...

A kako je počelo?

U vrijeme dok su ljudi još bili beslovesna bića, kreature bez jezika, svi su, kako se to obično kaže, naporno radili... Čitava mikro-zajednica (šira porodica, rod) bila je precizan radni mehanizam gdje je svako imao svoj jasno definisan udio. I nakon teškog dana svi su temeljno i čvrsto spavali... Umorni majmuni, prilično vješti sa rukama, upućeni jedni na druge... Vrsta u usponu.

E, prvi čovjek je, u suštini bio – prvi nesaničar. Tu počinje da se odvija istorija ljudskog. Tom činjenicom, jednom nesanicom, za pravo, počinju njegove muke i, istovremeno, vrsta koja će ovladati svijetom.

Onaj koji se prevrtao na svom mjestu za spavanje, uzalud pokušavajući da usni, morao je biti debelo začuđen tim novim stanjem. I tako začuđen (*Pjesnici su čuđenje u svijetu*, A. B. Šimić) blenuo je u nebo. Noćno nebo. Žuti krug mjeseca, zvijezde... Koje su vjerovatno izgledale unekoliko drugačije nego danas. Katkad uznemirujući oblaci koji sve sakriju, pa nebom pleše čisto ništavilo. Sve to bijahu slike koje će snažno zaigrati njegovu maštu, gurnuti ga u zamišljanje svjetova koje niko vidio nije.

Budući da nije spavao, i da se to ponavljalo svake noći, počeo je, za dana, da osjeća umor. Sljedeći korak je bio izbjegavanje svojih

obaveza prema zajedničkom radu. Dakle, prvi čovjek je, nakon prvog nesaničara, bio i – prvi neradnik u povijesti...

Preko dana je počeo da smišlja i traži sve komplikovanije načine da se ukrije, da pokuša prikriti svoj nerad i nesanicu.

Postao je „drugačiji“. Ostatak zajednice više ga nije doživljavao kao ravnopravnog. Dok su drugi išli u zajednički rad, on je, sada izopštenik iz važnih poslova, ostavljan sa mladuncima u logoru, u tom njihovom obitavalištu, kako god ono izgledalo. Počeo je da obučava mlade. Igri, prije svega. Tako da je, gotovo slučajno, postao i – prvi pedagog. Kasnije će zajednica reagovati na to „kvarenje omladine“. To je arhetipski sloj mita o „nepodobnom učitelju“ kojeg vlast ubija – najljepše ispričana u Platonovoj priči o Sokratu i njegovoj smrti.

Tako da je prvi čovjek, koji je zapravo bio prvi nesaničar, i prvi neradnik, i prvi „drugačiji“, i prvi pedagog, postao i prva žrtva montiranog političkog procesa. Prvi disident. Prvi izopštenik. Uh, odista, nije mu bilo lako... A sve je, sjetimo se, počelo noćobdijskim čuđenjem.

Prirodno, nakon svega ovoga, nakon ovakvog slijeda neveselih događaja, uzbuđljivog i tragičnog, prvi čovjek postao je, sada već gotovo očekivano – i prvi paranoik. Počeo je svuda da uočava znake i razloge za svoje nove nedaće. Što ga je samo učinilo bićem koje još kompleksnije i brže razmišlja, predviđa događaje, pokušava da ih, na ovaj ili onaj način, promijeni.

Nije, zapravo, toliko važno što je bilo s njim i kako je ta vrsta uopšte počela da se umnožava dok su njegovi najbliži, zdrave i radne životinje, ostali samo to što su i tada bili.

Meni je važno da je on, prvi čovjek, bio i prvi paranoik. Da su to dvoje, ljudsko i paranoja kao takva, u stvari, od početka neodvojivi... Ključni sastojak supstance koja je evoluirala u humanitet, bila je čašna paranoja. Eto, da se zna...

Tek sam u zadnji čas shvatio što će se desiti: krupni i snažni čovjek, bliže šezdesetj nego pedesetj, ali dobrodržeci, kao gonjen

bjesovima izletio je iz radnje i umalo, svom snagom, udario u mene. Istrčao je kao posjednut, nije gledao ispred sebe, već unazad, prema vratima radnje, a ja sam nekako uspio, pomjeranjem u stranu i izvijanjem tijela, pokretom dostojnim toreadora, izbjeci sudar. Tek me je malo zakačio, ali uspješna eskivaža nije umanjila moje iznenađenje.

Tada se na vratima piljare pojavila razgoropađena djevojka, crnokosa i bučna. Bacila je, iz sve snage, no prilično neprecizno, prema tipu nekakvu čokoladu, koja je završila na haubi nepropisno parkirano automobila. Djevojka je psovala... „Seljačino ruska, nabijem te na kurac... Ti meni da se *nabačaš* i da me *čašćavaš* čokoladom...“

Rus, ako je njena nacionalna kvalifikacija bila tačna, zaustavio se pored debele i oniže gospođe, nakazno obučene. Stao je pored nje i počeo da objašnjava. Furiozna Crnogorka je bila u pravu – jeste Rus. Onda je debela Ruskinja krenula nešto da govori na smiješnoj mješavini ruskog i crnogorskog, nazivajući furiju iz prodavnice „djevuškom“, da je on zapravo tom čokoladom htio da oda priznanje njenoj ljepoti... Niko je nije slušao.

„Pi, seljačine ruske“, viknula je gnjevna djevojka, i vratila se u radnju. Naravno, odmah za njom sam ušao da kupim cigarete, iako sam u džepu imao tek načetu kutiju. Morao sam da je osmotrim. Ako sam dobro shvatio – zaista je pretjerala: čovjek je samo htio da bude ljubazan. Pretpostavljam.

Ona je nastavila svoj *show* u radnji. Dvije starije gospođe su je slušale sa vidljivim odobravanjem.

„Seljačina smrdljiva. Tu su došli sa ovim Rusima što su kupili Kombinat. On im je nekakav glavni inženjer. Svaki dan bali kad uđe nešto da kupi. I ostavlja ženu napolju, da bi mogao da mi nešto namiguje, žmirka... Jedan dan je krenuo nešto da me dodiruje oko struka...“

„Zamisli, što bi joj taj radio“, veli dramatično, ali zgroženo deblija od prisutnih gospođa, a druga joj odgovara jednim rezigniranim i svegovorećim „Eeee“...

Volim jutarnju kafu da pijem sam.

Svaki dan počinjem espressom u „Maestru“, dugo čitam novine, na neke rubrike se vraćam nakon završetka sportskih strana. Zapravo to je vrhunac, to je komad jutra koji obožavam – detaljno iščitavanje sportskih strana u dnevnim novinama. To što sam završio književnost i što radim u biblioteci nikada nije ubilo moju strast, tako infantilnu opčinjenost svijetom sporta. Poslije se vratim na detaljnije iščitavanje politike i vijesti iz svijeta. Tu čovjek uvijek može da se utripuje. A ja prvu kafu obično pijem svježije naduvan. Kakvih tu ponekad bude tripova – ne mogu da *preskočim* rečenicu, zaboradio sam, po deset minuta... Uzbudljivo, čarobno, nema što, mozak neće da svari jednu jebenu rečenicu. Znači, ti kreneš, baš odlučno, prva, druga riječ, nailazi i treća, a ti si koncentrisan i sve je potpuno pod kontrolom... a onda sljedeća riječ, ili neka tanana igra između onih prvih nekoliko aktivira *trip*, i zbogom... Dođem ja do tačke, ali opet ne znam što sam pročitao. Pa nazad, i opet, i sve tako. Takve jutarnje igre obožavam.

Podgoričani, vjerujem, misle da sam lud. Jedan me je, i to vrlo naklonjen čovjek (starovaroško porodično prijateljstvo, ono – dedovi su nam bili kumovi, ako to danas zapravo išta znači) najozbiljnije, i ne bez neke iskrene tuge u glasu, sažaljenja čak, pitao – „Što uvijek sjediš sam?“. U prvi mah nisam znao što da mu odgovorim. Vilma je jedina osoba koja mi prilikom mog jutarnjeg rituala ne smeta, ali njen posao počinje u sedam, a ja u biblioteku ne moram prije podneva.

Toga jutra (sada mi izgleda da između toga *sada* i ovoga *sada* stoji jedna omanja vječnost) došao sam dobro razvaljen – pojavila se neka nova *alбанка*, ludača, savršena – i kad sam vidio naslovnu stranu „Vijesti“ oduzeo mi se dah.

Nisam od šoka mogao da otvorim novine. Stavio sam ih na sto, čekao kafu, lagano palio cigaretu. Nisam htio da krenem u čitanje prije onog neponovljivog, *otvarajućeg* gutljaja espressa bez šećera, čiji prvi udar je u „Maestru“ ubjedljivo najbolji u gradu. Sve vrijeme blenuo sam u jezivo jasan naslov preko cijele strane. „Anto Đoković pronađen mrtav u hotelskoj sobi“.

Profesor Đoković je bio legenda, strašan tip, jedini od ljudi koji su se kako-tako bavili politikom a da mi je bio simpatičan. Zapravo, on i nije bio baš klasični političar. Imao je pedesetak godina, predavao je uporedne religije, ili neku sociologiju, ili nešto slično na Fakultetu, a javno je nastupao prije svega kao žestok kritičar aktuelne vlasti. Nije bio član neke od partija, samo je volio da javno kaže sve što misli o političarima i njihovim nastupima... Nešto kao nestranački autoritet, ali nekako baš sa strane. Oni koji ga vole uvijek su isticali kako je on moralan i čist čovjek... Ja to nisam znao, nisam poznavao čovjeka, volio sam njegove tekstove, tako, za ona jutarnja čitanja, ali, zbilja, djelovao je baš tako, kao neko *moralan* i čist. Ja bih uvijek dodao – ako takvo što uopšte postoji. A toga jutra je, izgleda, za takvu ciničnu opasku bilo i više razloga nego što sam i u najvećem ludilu mogao pretpostaviti.

Dignem ponekad u toku mog jutarnjeg rituala glavu sa novina, i samo tada osmotrim lica okolo, ovlašno, bez ikakvih unošenja... Vjerojatno je tako bilo i toga jutra. Niko koga poznajem, mada im lica gledam svakog jutra. Moguće je da sam „snimio“ neki hod za pamćenje širokim trotoarom Ulice Ivana Vujoševića, ali, sigurno sam se brzo vratio nazad, u paniku i riječi.

Uspio sam da se odlijepim od glavnog naslova, i da prikupim svijesti za otvaranje novina i skok na petu stranu gdje se nalazila priča o smrti profesora, začinjena fotografijom – iz hotela „Grand“ iznose nešto umotano, valjda njegov leš. I ne samo njegov, ispostaviće se. Već u podnaslovu nalazilo se još jedno, bivše, ljudsko biće. Neka klinka, ali što će ona tu...

E, nastavak priče me je razorio kao zemljotres. Zapravo, išlo je baš ovako:

„Podgorica – Profesor Anto Đoković pronađen je sinoć mrtav u sobi podgoričkog hotela „Grand“. U istoj sobi pronađen je i leš Selme Lisić (21), studentkinje Muzičke akademije. Kao uzrok smrti Đokovića i Lisićeve nezvanično je navedena – prekomjerna doza heroína. Policajac koji je učestvovao u uviđaju potvrdio nam je da su oba leša

imala jasne i prepoznatljive znakove *over dose*-a, odnosno predoziranja zlokobnim narkotikom.

Za sada je potpuno nejasna priroda veze Đokovića i Lisićeve. On je bio ugledni i omiljeni profesor univerziteta, briljantan intelektualac, figura izuzetnoga javnoga morala, dok je Lisićeva odranije poznata policiji kao težak heroinski ovisnik. Ona nije studirala na fakultetu gdje predaje Đoković, tako da jedini razlog njihove veze može biti strast. Prema heroinu, a vjerovatno i uzajamna.

Kako nam je kazao recepcionar, profesor je iznajmio sobu prekinoć oko osam sati, a što, kako je rekao, nije bilo ništa neobično, radio je to i ranije. Kaže da Lisićevu nije vidio kada je ušla, ali, kako je pojašnio, sa mjesta gdje je on stajao u vrijeme dolaska profesora Đokovića nema se jasan pogled na čitav hol. Nakon što se poslije dvadeset i četiri sata nije odjavio iz sobe iznajmljene upravo na taj period, u sobu je ušla hotelska čistačica koja je okupljenima prepričala što je vidjela, ali je željela da ostane anonimna.

Među prisutnima na uviđaju čulo se da je, prema prvim nalazima istrage, vrijeme smrti nastupilo najvjerovatnije oko dva poslije ponoći prethodne večeri.“

Dalje se u tekstu ređaju podaci iz profesorove biografije (studije u Berlinu, dvije godine kod Markuzea u Americi, saradnja sa uglednim inostranim institucijama, počasn timeratori, saradnja sa južnoameričkim prvacima „teologije oslobođenja“), pominje se i njegov kritički angažman, *Pismo evropskim intelektualcima* i slično, sve, što bi se reklo – uzorita pregnuća... O maloj koja je stradala piše da je narkomanka već pet godina, da je pokušavala da se skine, nekada bila talentovana za muziku, ali, loše društvo i slično... *Eto će je završila*.

Nikako nisam mogao da vjerujem. Da je profesor kresao neku narkomanku i da se klepao žutim. Kako to da objasnim: manje bi mi nevjerovatno bilo da sam pročitao da je vaskrsnuo Kenedi. Ma, i u to bih lakše povjerovao. Kenedijevi imaju para, možda je i to danas moguće, ono, kloniranje, genomi, zajebancije... E, i u to bih povjerovao, ali ovo...

Bio sam pod đavolski jakim utiskom povodom čitave ove stvari, a trava je sve to vjerovatno dodatno dramatižovala, davala svemu epske dimenzije.

Prelistao sam ostatak novina – na sportskim stranama zadržao se kraće nego obično – pa se opet vratio na petu stranu. I kad sam sve još jednom iščitao, zatvorio sam novine. Popio još jednu kafu. Gledao Podgoričanke koje prolaze pored bašte „Maestra“. Svako malo pogled bi mi opet završio na prvoj strani, na ogromnom naslovu koji je oglašavao profesorovu smrt. *Jebač i narkoman, a?*

Osjećao sam dakle za sve to vrijeme i neko razočarenje, koje je ulazilo u prostor lagano čilećeg iznenađenja. Ne možeš dovikovati biti iznenađen. A što poslije?

Najkonkretnije je počelo da se oblikuje razočarenje. Nisam ja nikakav moralista, mislim, daleko sam od toga i po malo strožijim kriterijumima, a nisam ni podložan nekakvim demagoškim histerijama, pa ga nisam osuđivao. Za narkomaniju i blud. Taj momenat će u mom slučaju da učini da mi profesor naknadno bude još simpatičniji, ali, koji si kurac onako lijepo srao o moralu i poštenju i ljudskom duhu i ne znam čemu, a ovamo... Koji si kurac pričao o ne znam kakvim visinama, a zapravo si bio licemjer iz nizine... Bijedni ovisnik i jebač nesrećnih narkomanki. *Marš u pičku materiju*, kako je govorio drug Marks.

I kad bi takve konstrukcije dosegle retorički vrhunac, desio bi se „klik“. Dragi, paranoični, spasonosni „klik“. I to, obično oličen u kakvoj postmodernističkoj psovci. Uostalom, profesor je u jednom tekstu jasno napisao da je postmodernizam uvod u paranoju.

Opet bi mi sve zazvučalo jednostavno nemoguće... Smrdi tu nešto. Profesor mi ne liči na tipa koji iznajmljuje sobe po hotelima za kres šeme. Uostalom, mislim da je samac, da živi sam. Zašto se ne *klepa* sa ribom kući, nego u hotelskoj sobi. Onda se sjetih da je recepcioner kazao da je on to često radio. Jebi ga, možda mu je to bio neki trip, pomislih. Ko zna što ga je ložilo. Svaki čovjek je bolest za sebe. Lična ludila su kao otisci prsta – svako ga ima i sva su različita.

I tako, između obrisa razočarenja i povremenih „klikova“ sumnje, a sve pod sjenkom goleme zbunjenosti, završio sam svoj jutarnji ritual. Zapalio sam cigaretu, i lagano krenuo da ustajem, kad ugledah poznato lice. U „Maestro“ je upravo ulazio moj drug sa studija, Bane Viner. Tako smo ga zvali jer je bio neka vrsta polu-tenisera, ali je nepodnošljivo naloženo gnjavio pričama o svom tenisu. A stalno je u tom napornom prepričavanju svojih teniskih mečeva, koje, uzgred, niko od nas nikada nije gledao, stalno je, kao dosadni refren ponavljao – „I ja ti njemu – viner“. Pa onda kad kresne neku žensku imao je onu nedostojanstvenu mušku potrebu da to objavi, a to je činio uz podignuti palac i pokušaj da lascivno – a jasno – obznani usklikom „Viner“, a to je radio i kad zajebe nekoga u priči, u svakodnevnom avetanju. I sve tako, do vijek taj gest koji je većinu njegovih prijatelja nervirao, ali, on to nikada nije opazio, i stoga je ta mučna situacija porodila njegov nadimak. Za čitav život: Bane zvani Viner. Poslije studija književnosti viđali smo se rijetko. On je bio negdje otišao na par godina, ili tako nešto, ne sjećam se, ali, s vremena na vrijeme, sretnem ga u kafetu ili na ulici, i uvijek se srdačno pozdravimo, obojica insistiramo na viđenju „ovih dana“. Uvijek ostane na tome. Tako ispadne, ne da nam se, pa vjerovatno obojica onda mislimo i da nije nužno. Ali, ta srdačnost ne isparava. Mora da su to bili dinamični studentski dani.

„Borhes, kako si?“, kaže Viner.

Hm, to je glupavi nadimak sa studija. Davali smo nadimke po piscima koje smo čitali tih dana kada smo se i upoznali. Upravo sam čitao „Brodijev izvještaj“. Jedino Viner nije ništa čitao.

„Vineru, otkad se nismo vidjeli...“

Viner mi je spustio ruku preko ramena. Ja sam njega obgrlio preko leđa.

„Stvarno smo stoka... Trista godina, u pičku materinu...“

„Ja radim u biblioteci, imam više vremena od tebe...“

Sjetih se da mi je neko rekao da je Viner sada nekakav visoki službenik u Ministarstvu unutrašnjih poslova. „... ti radiš nešto u policiji, je li tako...“, pitam ga uz zajebantski osmjeh.

„Sjećam se dobro tvojih tirada protiv policije.“

„Pripomagao si tada i ti, sjeti se, ne znam da li smo dijelili neke ljubavi, ali tu smo mržnju dijelili, ali ne govorim ti zbog toga, nego mislim da ti imaš svakako više obaveza od mene...“

Čuo sam od ljudi da je bio častan policajac, mada ja nikad ne vjerujem u takve ocjene. Uvijek sam mislio da takve informacije – potura policija. Da bi ljudi počeli da vjeruju da postoje i dobri policajci.

Mada, Vinera sam pamtio kao napornog, raspričanog, ali u suštini poštenog mladića. Sada se smijulji.

„Bibliotekar, uvijek si bio opterećen istorijom, uvijek si previše vjerovao prošlosti...“

Obojica stojimo, ja idem sa kafe, on tek dolazi. I to ne sam, prolaze pored nas tri tipa od kojih mu jedan pokazuje gdje će sjesti. On im odgovara nekom prigodnom grimasom, jasno mi je da me, na svu sreću, neće pozvati na kafu. Dogovaramo se o sigurnom susretu, uz neke smiješne formulacije tipa *Javi se ti - ne nego se ti javi* i slično. Dok odlazim pokušavam da diskretno osmotrim i njegove prijatelje. Dje-luju kao bukve u skupoj odjeći. Znači, i to su policajci, pomislio sam.

Prošetao sam do biblioteke. Zgrada se renovira, pa su nam kancelarije i knjige rasute na deset lokacija.

U Podgorici se na svakom koraku gradi. Ako dva mjeseca ne prođeš nekom ulicom, nema šansi da je prepoznaš. A uprkos tome, kvadratni metar je svakog dana još skuplji. Crnogorci prodaju zemlju, imanja za koja do juče nisu mogli dobiti ni 50.000 eura, jer jednostavno nikoga nisu zanimala, danas prodaju Rusima i Ircima po milion i po, dva miliona eura. Onda kupuju stanove u Podgorici, po primorju, čak i u Beogradu... Zemlja je odjednom puna milionera sa sela, bogataša koji su do juče muzli krave i čuvali ovce uz narodne popevke. *Jeza, brate.*

Zaboravio sam Vinera, ali sa pokojnim profesorom to nije bilo moguće. Opet sam sve prevrtao – heroin, hotelska soba, neka klinka – ne, ne i ne... Onda kontraudar, unutrašnji glas: „Stvarno si jedan

nezreli dripac. To što si ti idealizovao profesora, pa uporno i paranoično odbijaš da prihvatiš njegovu krivicu, to je – samo i jedino tvoji problem. Mjera tvog budalastog nepoznavanja nijansi svijeta – nema svetaca, i kraj. Kao što vidiš, a ipak odbijaš da prihvatiš, profesor nije bio onakav kakvim si ga ti zamišljao. Bio je smeće. I kraj.“

Ponekad volim te polemike između slojeva sopstvenog Ja. Kad onaj najdublji glas govori jedno, a onaj nestašni, hermesovski, imaginativni, paranoični glas bliži površini, igra svoju igru, odbija da se povinuje glasu nad kojim nema autoriteta. I uopšte, taj osnovni glas, sloj čistog sopstva, uglavnom biva nadvladan od slojeva koji iz njega proizilaze. To je onaj osjećaj kad nakon neke pizdarije govorite sebi – tačno sam znao da to ne treba da činim, ili govorio sam sebi, ostavi to, što će tebi sve ovo, ili, znate već...

Toga dana takve mentalne egzibicije bijahu nezvan, ali zahtjevan gost. Onaj što vam uđe u kuću, nenajavljen, a onda se odistinski razbaškari, i ne pokazuje želju za odlaskom.

Čim sam stigao u Biblioteku, riba na portirnici (Manja ili Milena, jedna od njih dvije, koju god da oslovim ispostavi se da sam izgovorio ime one druge), kaže mi da me je deset puta zvao „...neki muškarac, mlađi, nije se predstavio, iskreno da ti kažem, rekla bih da je neki smarač. A baš se na tebe namjerio, pitala sam da mu dam Filipa, bio je tu prije dva sata, reko', ako je nešto profesionalno, ali, baš nije htio. Tako da mislim da je nešto lične prirode.“

„Pa ti si kao Šerlok Holms...“

„Diplomski mi je o ser Arturu, a htjela sam te, jedan dan, kad budeš imao vremena, konsultovat oko neke literature... Znaš li da ništa ne mogu da pronađem...“

I dalje ne uspijevam da se sjetim koja je – i Manja i Milena studiraju engleski, i obje su pred diplomskim... bar u mom svijetu.

„... pa ti mi kaži kad budeš imao vremena. Znam da ti ne možeš odbiti Manju, zar ne, mačka mala?“

Obje se obraćaju muškarcima sa „mačka mala“, ali dilema je razriješena: Manja je. Lujka, govori o sebi u trećem licu. Biti opre-

zan, grozničavo se razabiram u jednoj od svojih svakodnevnih konfuzija.

„Manja, ne brini za to, ali danas nemam vremena, jesi li vidjela ovo o profesoru...“, zaustio sam da na brzinu konstruišem neki razlog zašto *ne danas, ah, samo ne danas*, i opet se sjetih profesora, on je, nesrećnik, bio nekako pri ruci...

„A kako nijesam... Ne mogu da vjerujem, znaš li kako mi je bilo...“ Manja pravi neki gest hiperekspresivne tuge, i odmah nastavlja, Manja, studentica anglistike, raspričana sekretarica u Gradskoj biblioteci, koja izgleda kao one brzoboreće glumice iz doba italijanskog neorealizma. Nije bez erosa, ali vjerovatno ima neku frustraciju koja joj ne dozvoljava da bude srećna, ili tako nekako: „...samo, viđi, pričala mi je majka, a ona je učila sa Antom, da je bio hipik, i da se primao na Indiju i te priče iz toga vremena... Ali, isto je mnogo – heroin i ona nesrećna djevojka... Ko bi to rekao, Maks, zar ne?“

„Potpuno si u pravu, Manja, kao i uvijek“, kažem i zamičem. Zavlačim se u svoju pseudo-kancelariju. Otkad se biblioteka renovira funkcionišemo u nekim potpuno suludim uslovima, nalik na ratne. Knjige nam se nalaze na više mjesta, svaka dva mjeseca zaposlene sele iz prostora u prostor, a niko ne zna da nam kaže koliko će trajati ovaj podgorički sveopšti Izgon knjiga. Prije neki dan sam obišao pola grada da bih pronašao našu pravnu službu. Sad su ih smjestili u neke jadne objekte u iseljenoj kasarni. Ah, sjetih se – kako je to bilo lijepo gledati – nestajanje kasarne koju je vojska nekadašnje zajedničke države držala u najljepšem gradskom parku. Moja kancelarija, još par prostorija i dobar dio knjiga nalaze se u nekadašnjoj zgradi Sportskog saveza, iza stadiona, pored gimnazije, prekrasnog velikog zdanja koje je ovome gradu prije stotinak godina poklonila italijanska kraljica Jelena, kći crnogorskog kralja Nikole.

Filip nije tamo, ali pojavljuje se nakon pola sata. Sređivao sam neke podatke o ovim novim izdanjima „Vijesti“, kada se ukazao moj prvi saradnik. Filip je čovjek koji je ovisan o boravku u kafićima. Od svih ljudi koje znam on najviše vremena provodi u podgoričkim ka-

feima, može satima da sjedi, prepričava gradske dogodovštine, sluša druge kako to čine, i sve tako, u krug.

Istovremeno, on je moje uši i oči na ulicama ovoga grada, bez obzira što ja to nikada nisam ni tražio, ni želio. Naprosto, ja sam mu omiljena adresa za rezimiranje, prepričavanje, analiziranje svega što čuje za svoga dnevnog divana. Uvijek živne kada to čini – kada unosi beskrajne priče u biblioteku, svoju biblioteku gradskih intriga, svađa, podjebica... (*Podgorička podjebica* – omiljena stilska figura Podgoričana. Sve što je kazano, zvuči dobro i pristojno, ali ga neki kontekst ili suptilna intonacija čini zapravo razornim; ako se na PP reaguje, ispadate teška seljačina, a ako reakcija izostane postajete – anegdota.) Uzgred, on tu svoju biblioteku drži savršeno sređenom, uvijek zna gdje je koja priča, sve su one tu, uvijek na dohvat ruke. Za razliku od ove istinske biblioteke u kojoj obojica zarađujemo svoj hljeb, gdje se ne snalazi baš tako vješto. Njegove oči uvijek posebno sijaju dok prepričava dnevnu dozu gradskih trivija... Ako je vruće stalno namješta svoju pretencioznu frizuru, nešto u stilu trubadura, bar ja zamišljam da su tako izgledali provansalski trubaduri. On meni kaže da mu ličim na staroengleskog kralja Knuta, i često me upravo tako zove. Naravno, slika kralja Knuta ne postoji, tako da ovakva izjava zapravo znači da ja ličim na njegovu verziju Knuta, odnosno ništa ne znači... Filip je upravo diplomirao na političkim naukama, a u biblioteci radi tek nekih pola godine.

Svakodnevno se začikuje sa Manjom i Milenom, uspijeva nekako da ih naporedo šarmira i nervira. Uživa u tome, stalno se smije kada mi prepričava svoje sitne igre i pakosti.

Sjećam se da je toga dana njegov nastup bio posebno ekspresivan, i bez suvišnog okolišanja.

„Vjeruješ li i ovo? Zamisli kralja, on je bio na žutome... Kunem ti se da sam bar deset puta pomislio kad sam ga gledao na televiziji – viđi kako je opušten, *ka da je na žutome...*“

Filip je sjeo za svoj sto, zapravo polu-sto. Tako ga zovemo. Manji komad nekog kompjuterskog stola, ugaoni elemenat koji naslonjen

na zid pod prozorom kancelarije (polu-kancelarije), djeluje nestvarno. Kao da sto upravo ulazi spolja, kroz zid, pa se eto – zaustavio.

Filip priča o tome kako je do maloprije sjedio ispred kafea „Berlin“ u Njegoševoj ulici, sa neka dva poznanika i ribom koja studira sa jednim od njih...

„Zamisli kraljicu! Sjedi riba s nama, i svi nešto gledamo novine, komentarišemo način na koji je skončao profesor, a ova riba ladno veli – mene sve ovo uopšte nije iznenadilo. On je poznat po nabacivanju studentkinjama. To svi znaju. Ja sam to iskusila na svojoj koži, on je i mene seksualno uznemiravao. E tu sam se odvalio od smijeha. Počeo sam nešto da je zajebavam, ne zbog profesora, nego onako, da bude ljepše... Pitam je – kako znaš da te je seksualno uznemiravao, a ona počela nešto da sere, a na kraju, znaš li što je ispalo – da joj je profesor negdje poslije predavanja, u holu zapalio cigaretu, kao nešto posebno galantno... Zamisli ćurku... A znam je neđe od ranije, mislim da je na prošlim izborima bila na mom glasačkom mjestu delegat neke partije, ili posmatrač neke od onih nevladinih organizacija... Mada, ja obožavam ribe iz NVO sektora, znaš one pametnice, a na sve spremne, paklena kombinacija, obožavam ih, a ova mi je bila uh, nešto gadna...“

Filip se opet smije svemu, kao da se sve zaista ponovo odigrava.

Pitam ga, malo kasnije, nakon reprodukovanih tirada iz kafića, što misli o svemu. On mi kaže: „Kako što mislim? Nema što da se misli. Postoje fakti. Bio je seronja, ali to ne mijenja moje izuzetno visoko mišljenje o njemu... Ja sam, uostalom, pola godine jurio ovu malu, nesrećnu Selmicu, i nijesam uspio da je kresnem. A lutka je bila, baš sam se palio na nju...“

„Dobro, dobro...“, onda mu, a to je stara podgorička podjebica, kažem „Dobro je to. Momak, aj pođi, ispljuska se...“

Opet se smije grohotom, ali nastavlja: „Ah, Selma... Svaka čast njemu, gledajmo stvari sa one bolje strane – žuto u tim godinama, znači, zaista je bio liberalan, ako ništa drugo... To nije folirao. Dobra mačkica, šema u hotelu... Na svemu do *over-a* mu zavidim. Samo što sada znam i da je bio lažov, ono licemjer, ali ko to nije... Civilizacija

je zasnovana na licemjerju, pa što bih se ja sad tu nešto posebno zgražavao... Ali, ne znam što mu je onda trebalo da onako lijepo priča o građaninu i vrlini, i ona starinska retorika, ali cool, nekako. To mu zamjeram, stvarno je ljigavo... A ti?“

„Nemam pojma. Nejasno mi je sve.“

„Što ti je nejasno? Nema tu, na žalost, ništa nejasno.“

„I meni je ljigava ta dvoličnost, ali nekako mi sve djeluje nestvarno, nakalemljeno...“

„Opet si paranoičan. U ovakva govna čovjek može samo sam sebe da uvali. Uvijek je tako...“

„Znam, ali ako je profesor bio narkoman, tajna policija je sigurno to znala, prislušivali su ga, pratili, morali su to znati, tu nema dileme... E, ali onda me čudi da ga nisu ucjenjivali ili nešto slično... Kad je prije dva mjeseca onako zajebavao predsjednika i premijera i njihovu svitu, mogla je tajna policija da ga učutka, ili da ga nekim njihovim, što ti sve znam kakvim kanalima, kompromituje... Zar ne? A nisu... To znači da takvo što o njemu nisu znali.“

„OK. Misliš paranoično, ali nije bez logike...“

„Paranoja nikad nije lišena logike, u tome i jest njena veličina, a stvarnost uglavnom jeste lišena logike“, kažem.

„I u tome je njena veličina... Vidiš, to je baš interesantna situacija“, veli Filip.

• • •

Poslije razgovora sa Filipom – koji je najednom netragom nestao – jedva sam čekao da završim boravak u biblioteci, a koji zapravo i nije bio uslovljen nekim poslovima koje je trebalo zaista da obavim. Samo sam čekao da mi se javi Vilma, da je čujem kako mi govori da je završila sa poslom, pa da me onda pokupi kod južne tribine stadiona i vodi u naš stan... Tamo ćemo da se mazimo, da pričamo i ljenstvujemo, a kad padne noć ona će napraviti jednu od onih čarobnih večera za dvoje, nakon kojih nastupa poremećaj u osjećaju vremena, svijet postaje bolji, noć duža, a na sve nalegne izmaglica božanske dokonosti...

Vilma, jedina prava čarobnica...

Svijet je toliko velik, da je prepun razloga.

Stoga se nikad ne pitaj – zašto? Što god vam se desi – što god doživite, smatrali vi to pravičnim ili ne, svejedno – jeste s razlogom. Samo, mi uglavnom ne znamo gdje su razlozi. No, važno je znati da negdje jesu. Nema nedužnih.

Borhesova beskrajna knjiga od pijeska...

Moja draga Vilma je dovijek na netu. Šalje mejlove na sve strane svijeta. Dopisuje se sa kolegama, bukvalno sa svih *meridijana* („profesionalne teme“, tako ona kaže, ljupko), sa drugaricama iz Novog Sada i Beograda, Toronta i Beča, Londona i Moskve („Pola moje školske ekipe živi po svetu, a ja u Podgorici“, kaže kad god piše mejlove).

Prije nekoliko mjeseci toliko sam joj dosađivao komentarima o njenim mejl-prijateljicama, da je odlučila da me malo edukuje. Pa, kako bi mi ukazala na geografsku dimenziju njihove komunikacije, otvorila je Google Earth i počela da okreće planetu kao košarkašku loptu. Ono na prstu, beskrajno... Harlem Gloubtroters. Odmah sam bio opčinjen mogućnostima Google Earth-a. Pošto takvi izumi za mene nemaju smisla ako nemaju neku vrstu najintimnije intrige (možda sam egoman, ili samo krajnje ličan, ako se može tako reći), odmah sam, kao pravi kreten, kod tolike planete došao iznad Podgorice i pohrlio da pronađem naš kvart i mjesto gdje se nalazimo upravo sada. Vilma mi je rekla da uglavnom svi urade tako.

Gledao sam pravougaonike zgrada bloka V i sjetio se kakva je tu nekada bila šuma. Sjetio sam se i ogromne livade između ulice i prvih stabala... I kako su nas majke dovodile i puštale da jurcamo kao mahnuti, jer, nakon što bi se prešla današnja Moskovska ulica, tamo dalje, naprosto – nije bilo grada. Minijaturna ruševna crkva i ostaci starog groblja bili su jedini znak ljudskog prisustva. Danas se pored te crkve nalazi gigantski Hram Hristovog spasenja, podignut još mutnih

devedesetih novcem od državnog šverca cigareta. Neobični su putevi spasenja, valjda.

Vilmin Google Earth mi je pokazao da je svo moje djetinjstvo popločano, obzidano, zacementirano...

Onaj ko je rastao sedamdesetih u Podgorici imao je na raspolaganju nevjerovatne prostore za igru. Pored silnih gradilišta koja su dio dana bila prazna – tek će kapitalizam donijeti prizor gradilišta pod reflektorima i noćnih smjena – bilo je nekoliko zapuštenih, „ničijih“ lokacija koje su nama izgledale kao stvorene za snimanje filmova svih važnijih žanrova – od vesterna do naučne fantastike.

Ustvari, ovdje bi valjalo pojasniti kako su izgledali „naši“ žanrovi. Ono što se drugdje nazivalo vesternom za nas tadašnje bila su dva jasno odijeljena žanra – mi smo ih zvali „kaubojski“ (gradski ambijent, saloon, dvoboji na glavnoj ulici) i „indijanski“ (divljina, crveni, jurnjave kroz polja i šume, zasjede u kanjonu). Istorijski filmovi bili su jasno razlikovani na sljedeći način: „viteški“ (srednji vijek, Ajvanho, El Sid), „mačevalski“ (XVII, tanki mačevi, Tri musketara, Fanfan Lala), „crveni mundiri“ (rat za nezavisnost Amerike), te „ratni“ (Drugi svjetski rat, u varijanti engleskih, američkih i ruskih filmova) odnosno „partizanski“ (ista epoha, domaći pogled).

Danas su sve te poljane novi kvartovi ili kockasti šoping centri. Od svih čudesnih lokacija iz vremena moga odrastanja netaknuto je ostalo samo jedno mjesto. Vinogradi Serdarevića. Tako se zvalo mjesto, ali nije bilo nikakvih vinograda. Bio je to veliki komad zemlje zarasle u žbunje i najrazličitije nisko rastinje, prošarano starinskim kamenim podzidama i plitkim zidovima, zapravo ostacima, budući da je odavde, saznali smo kasnije, raznošeno kamenje kada se gradilo sirotinjsko naselje na Ibričevini.

Uvijek pusto, tu se jedino nije mogao igrati fudbal, ali za igre poput komita i žandara ili kuka, ili istraživanja, bilo je apsolutno idealan teren.

Što su odrasli više zabranjivali da idemo u Vinograde Serdarevića, nama je to mjesto bivalo sve važnije.

Već nam je i samo ime bilo uzbudljivo – nešto što nosi naziv nečega što nije. Bilo je, danas vidim, čista orgija odsutnosti. Razbijali smo glave zagonetkom ovog toponima i, naravno, pravili legende, „žanrovski“ krajnje raznolike.

Vinogradi kojih nema, a za Serdareviće smo takođe znali da ih više nema... Da su bili nekada najbogatija i najuglednija podgorička familija, ali da to prezime više ne postoji u ovom gradu.

Kada sam sve ovo ispričao Vilmi poželio sam da je jednom odvedem da vidi to mjesto. Ona mi je, mudro uostalom, objasnila da najuzbudljivija mjesta odrastanja nipošto ne smijemo izlagati pogledu odraslog. „Jedino se možeš razočarati“, rekla je.

Internet, Vilmina beskrajna knjiga od pijeska... Koja je smanjila svijet. Do veličine košarkaške lopte...

Dovraga, samo sam nekoliko puta u životu pomislio – kakvo divno jutro. I svaki put, neizostavno, dan što slijedi nakon moga izrečenog divljenja, bio je pakao, mora, ljuti koncentrat nevolje.

Zašto moji užasni dani uvijek počinju nevjerovatnim, prelijepim jutrima? Počecu da strecam kad god doživim nešto lijepo.

To je bilo jedno od najljepših mogućih buđenja.

Vilma je predhodne večeri napravila neke nevjerovatne čarolije za jelo. Nisam siguran da znam kako se to zove, ali to je neka vrsta pohovane pileće džigerice, sa domaćim tartar sosom... Moja djevojka je profesionalni, visokoškolorani kuhar, ono, sa specijalizacijama i majstorskim kursevima, kao da je u pitanju neka medicina ili muzička akademija. Ona je ne samo velemajstor najvišega ranga u praktičnoj akciji, već je razvila neku potpuno zabavnu i zanimljivu filozofiju kuvanja. Kod nje uvijek postoji razlog zašto neko jelo valja jesti baš tada kada ga ona napravi, vjeruje da za svaku hranu ima vrijeme, i da tada ta hrana djeluje pozitivno, a ne negativno. Jer svaka je hrana, u principu, otrov na duge staze, od nje se živi, ali ona jednako pouzdano kao što drži u životu i ubija. Svojim sastojcima, ali i načinom na koji naše tijelo prima hranu. Vilmi je fascinantna ta ambivalencija hrane,

i to je jedan od metafizičkih problema kojima se moja draga nevjerovatno temeljno bavi. Ona vjeruje da zna, da je dokučila načine kako se može umanjiti, ili, čak sasvim „ukinuti“ to negativno dejstvo hrane.

Ja sam odavno na sve to navikao, mogu da je slušam satima kako priča o tome, ok, radi to šarmantno, ali pretpostavljam da je glavni razlog što sve to slušam to što je volim. Sva ova zen filozofija hrane uslovljava da ja već godinama ne izražavam želje, niti pravim pitanje oko toga što ćemo jesti. Ona je neka vrsta vještice, a meni to prija.

Kao takav velemajstor, Vilma radi i na stvarno posebnom mjestu. Ona je kuvar u elitnoj rezidenciji državnih vlasti, Vili Gorica, mjestu gdje se odvijaju sastanci i razgovori sa stranim i domaćim političarima i diplomatama, mjesto koje je u Crnoj Gori neka vrsta amblema moći, još od vremena komunističkih glavara koji su je i sagradili.

Nas dvoje smo u vezi već četiri godine. Upoznali smo se sasvim stereotipno, u kafiću, uz neku dobru muziku, a u mom slučaju to znači džez.

Vilma je Vojvođanka, ranije je živjela u Novom Sadu, a '99, u vrijeme NATO intervencije, preselila se u Crnu Goru. Kao novopečena Podgoričanka tražila je mjesta gdje može popiti dobar espresso i slušati džez. Putevi su nam se naprosto morali ukrstiti. Kad o svemu tome povremeno pričamo, uvijek joj otpjevam onaj Arsenov stih – *Sve te vodilo k meni...*

Kad smo se sreli Vilma je vodila rubriku za kulinarstvo u jednom šarenom listu. Bila je veličanstveno obična djevojka, mada sam kasnije provalio da ona želi da ostavi taj utisak, a da stvari stoje pomalo drugačije... Prvo smo se nekoliko večeri „osmatrali“, a onda sam joj prišao s nekom smušenom pričom, no, na nju je ostavila utisak. Toliki da mi je dala broj mobilnog telefona. Od sutra smo bili u vezi, i to mi je već toga dana postalo nevjerovatno prirodno. I baš toga dana počeo sam da se jasno i konačno oslobađam noćne more u koju sam se uvalio za kratkog, no slavnog profesorovanja u gimnaziji...

Vilma je nakon večere, započela priču o detaljima sa posla. Ona tada nesvjesno pređe na šapat, jer, kao i svi ljudi odrasli u komunizmu, vjeruje da je neko prisluškuje. Ili, odšeta do stola, ležerno uzme svoj mobilni telefon, pokazujući mi nekim smiješnim pokretima, bezglasno, da očekuje da i ja učinim isto, i izvadi bateriju. Onda i dalje šapuće. Ja joj se ponekad podsmijevam zbog tih rituala, meni je nevjerovatno da se čovjek time opterećuje. Zašto bi neko prisluškivao nas, zašto mene? Ljudi problematični na moj način (vutrica, skandal na poslu, mrzim politiku, ali sam bio za nezavisnost, a ta je ideja pobijedila, valjda se više ne prisluškuje zbog toga...), vjerovao sam, sigurno ne zanimaju one koji se bave prisluškivanjem. I nikad nisam htio da postanem dio te opšte paranoje. Meni je paranoja prihvatljiva samo na individualnom nivou. Crnogorci uvijek vjeruju da ih neko prisluškuje, analizira, prati... Ja jednostavno ne želim da mislim o tome. Ipak, te večeri nisam otvorio ovu priču. Samo sam je slušao.

Vilma priča o jednom ministru čije ministarstvo mjesečno troši dvije hiljade eura na voćne aranžmane za ministra. Tip se negdje na silnim putovanjima naložio na zdravu hranu i voće. Sjajno, za čestitke. Ali, on vjeruje da cijenu te plemenite promjene treba da plati njegova država. Novac iz svoga džepa vjerovatno troši na stare navike – mesište i opijanje.

„Što je baš cool“, smije se Vilma dok izgovara, „ubija se na svoj račun, a leči na državni...“

Onda priča o večerama koje osoblje Vile sprema za famoznu kuću tajkuna kojeg nas dvoje u razgovorima oslovljavamo imenom Ludvig. To ime je davno dobio zahvaljujući nekoj Vilminoj srednjoevropskoj asocijaciji, ono, neki razbludni i sumanutu austrijski grof, panonsko ludilo, orgije i slično... Ludvigova kuća nalazi se u živopisnom selu Dondići, i uprkos Vilminim panonskim asocijacijama, čitav pejzaž je, neuporedivo više – sicilijanski.

On tamo pravi rimske orgije, dovodi hrpe manekenki iz nekoliko okolnih država, i da nema njega mnogi ugledni političari morali bi

čitavog života da krešu isključivo svoje supruge, obično bivše školske drugarice, a sve odreda nekako – skupocjeno zapuštene...

Zapravo, to je najvažnije i ponajprije razlog što mi je narednog jutra sve izgledalo tako lijepo: isključili smo sve aparate koji služe za komunikaciju na daljinu. Zanimala nas je samo komunikacija na „blizinu“. I to što je moguće veću. Sa mojom vojvođanskom krofnicom – ona nije debela, daleko od toga, posebno ne za nekoga ko se tako i toliko bavi hranom, ali jednako ubjedljivo kao što nije debela, ona nije ni mršava. Otkad je znam uvijek izgleda isto – kao djevojka kod koje se da naslutiti sklonost ka gojzarnosti, ali koja nikako ne može da se ugoji. Za moj ukus to je najljepše, zapravo najuzbudljivije. Vilma je mazna, ima izuzetno bijelu kožu, i umije – rekoh, mora da je vještica – umije da svoju golotinju učini nekako beskrajno uzbudljivom.

Istinski bedak je tek počinjao. Ali tada još to nisam znao.

Telefon je zvonio dok sam ulazio u kancelariju u Biblioteci. Po red telefona vidio sam poruku od Filipa napisanu na kladioničarskom listiću.

S druge strane čujem: „Profesore... Profesore, jeste li vi...“

Prepoznajem glas. Žuti, zapravo ime mu je Bojan – ja sam bivši prosvjetni radnik, bespotrebno pamtim stotine imena - bio je nekada poletni član literarne sekcije u podgoričkoj Gimnaziji koju sam, u posljednjoj sezoni mog profesorskog angažmana u toj časnoj instituciji, vodio baš ja. Kada sam prešao u Biblioteku, nakon što mi se život bio pretvorio u govno - mojom krivicom, bez ostatka - sa njim sam zadržao povremeni kontakt. Zapravo, te prve godine nakon moga neslavnog odlaska iz školskog sistema Crne Gore, Žuti je bio jedan od rijetkih učenika koji su imali i neku lijepu riječ za svoga dojučerašnjeg profesora. Uporno je, s vremena na vrijeme, makar jednom u dva mjeseca dolazio po knjige. Prvih nekoliko puta sam mislio da dolazi, onako, reda radi, da mi pokaže da me nije zaboravio, i da će, prirodno, ubrzo prestati. To se nije desilo. Sve ove godine on je uporan - i dalje dolazi po knjige. Čak, kada ih vrati, ima potrebu da mi onako usput

nekom nepretencioznom aluzijom pokaže da je zaista pročitao knjigu koju vraća. Ni narkomanija, ni neozbiljni pokušaji da se ozbiljno bavi rok muzikom, nisu prekinuli njegove dolasku u Biblioteku. Svako ima svoj ritam, kaže on. To mu je nešto kao osnovna uzrečica – *Svako ima svoj ritam...*

„Ja sam... Žuti, ti si? Ti si me zvao juče? Nisam pretpostavio, mislio sam da je neki smarač...“

„Profesore, moram da vas vidim... Što prije. I ne na nekom javnom mjestu...“

„O čemu se radi? Jesi li u nevolji...“

„Ne znam... Nisam trenutno, zapravo, ali moram vas vidjeti, što prije. Maksime, vjeruj mi, stvar je vrlo hitna... Bar ja tako mislim...“ Oslovljava me imenom. Koliko ga poznajem, time pojačava značaj cijele stvari.

„Nije te spopala kakva paranoja... Jesi li dobro, gdje si...“

„Muvam se kroz grad, blizu sam Biblioteke, u internet kafeu preko puta Gradske kuće...“

Sjetih se klinca kome sam pomogao toliko puta. Od svih đaka on je kod mene imao najviše razumijevanja i simpatija. Svidjelo mi se što je bio drčan, a lucidan, duhovit, imao je razorne, brze odgovore... Takvi vrlo vjerovatno brzo najebu. Jebi ga, ali baš takvi klinци se odvažavaju na alkohol, na gluposti, na drogu, na raskošne promašaje. Sa njim se desilo upravo tako – već na maturi je bio zreli heroiničar, a u narednih par godina gotovo sa sladostrašćem je sam sebe nevjerojatno degradirao. Zaista mi je izgledalo da uživa u svom potonuću. Sprdali su mu se oni koji su mu do prije samo dvije godine *bezlijeka* zavidjeli... Bilo mi ga je žao, ali, gajio sam neku nadu, vjerovao da će se izvući... Kad prestane da uživa u padu, mislio sam. Jak je, probudiće se jednog jutra i reći – *basta...*

„Što ne dođeš kod mene, u Biblioteku? Sad smo u onoj kući iza Gimnazije, ispod Gorice...“

„Znam. Kad da dođem?“

„Dođi za sat vremena.“

Kad sam spustio slišalicu pogledah poruku od Filipa. „U Berlinu sam. Dođi na kafu. F.“

U bašti „Berlina“ shvatam da je za svakim stolom tema ista - profesorova smrt.

Filip mi objašnjava: „Znaš li što mu danas po podgoričkim kafićima čine aktivisti vladajuće partije. Pljuju ga čak i neki kojima znam da je bio simpatičan. Svi su, znaš, kao, preneraženi.“

Kada kaže „aktivisti“ Filip zapravo misli na famozne šaptačke divizije vlasti. Taj još neosvijetljeni fenomen – o tome niko ne piše, to niko ne proučava, na žalost – jedna je od važnih poluga vlasti u Crnoj Gori. Ne vjerujem da to postoji baš u mnogo zemalja. Jer, osnovna pretpostavka za takvo što je usmena kultura. Ovdje ljudi i dalje više vjeruju onome što čuju, nego što pročitaju. Ovdje se uglavnom prepričavaju, a ne čitaju knjige. Kada se tome doda opštepoznata južnjačka potreba za dokolicom, za beskrajnim ljenstvom u prekrasnim baštama podgoričkih kafića, jasnija je situacija koja je do toga dovela. Ovdje su, do prije desetak godina, postojale samo jedne novine i samo jedna, državna televizija, a sve je to bilo u službi vlasti. Tamo niste mogli čuti ništa zaista važno, ništa zaista novo... Vladajuća garnitura je mentalitetske pretpostavke maestralno iskoristila. U najkraćem, u svakom trenutku na ulici, u kafićima, na šetalištima, nalaze se stotine aktivista zaduženih za kreiranje javnog mnjenja, na način crnogorski.

Cijela ta bulumenta podanika – a ne rade svi to za novac, već i za sitne privilegije, iz potrebe da se dodvore lokalnim moćnicima, iz želje da usput završe i neke svoje poslove, dobiju dozvole za gradnju kuća, kredite u bankama, bijedna radna mjesta – čitava ta šaptačka divizija režima, u svakom trenutku može, za tek nekoliko sati u javnost lansirati svakakvu priču, ma koliko bila glupa i neuvjerljiva. Poznato je da puk u neku priču povjeruje lakše što je priča gluplja.

Filip mi prepričava što je sve toga jutra čuo – u „Monacu“ neki školski drug mu je tvrdio da je „profesor, izgleda, to se krije, ali javio mi je komšijin brat što radi ka portir u bolnicu“ – imao aids. U „San

Giovanniju“ momak neke Filipove rođake pričao je da mu je drug koji radi na televiziji ispričao da je u toku TV emisije u kojoj je profesor *nalupao* neke eksperte iz DPS-a, dva puta ulazio u WC, a da se do pola hodnika čulo kako šmrče. Taksista koji visi u „Šivi“ kleo se da je gledao profesora kako klinke iz ekonomske škole uvlači u kola... Taksista je ispričao da mu je mušterija, jedan gospodin iz Srbije, pričao da profesor ima sina iz prvog braka „na kojega se ne okreće, i čak ga ne spominje u zvaničnoj biografiji“. Filip ga je pitao što je to „zvanična biografija“, a ovaj mu je odgovorio – *to svako ima u Centrali*. Kada se politički pličak pretvori u mitologiju dobijate autentičan pakao. Crnogorci su dokaz za to. Oni vjeruju da postoje mitske Centrale, kao Kuće Svih Istina.

Jedan za stolom pored taksistinog, priča Filip, tvrdio je da je profesor zapravo radio za zloglasne srpske tajne službe. Što je posebno zabavno ako se sjetite (što nije lako u zemlji u kojoj je svako spreman da ponizi sopstveno sjećanje) da je profesor javno zagovarao crnogorsku nezavisnost u vrijeme dok je taj ekspert za srpske tajne službe bio dušom i tijelom za srpskog diktatora Slobu. Držao je njegovu sliku iznad trpeze za kojom mu familija večera. „Danas je tamo Milova slika“, kaže mi Filip koji odnekud zna tipa.

Taj fenomen kratkog pamćenja kod idealnih podanika je presudan. Da biste u svakom trenutku mogli da promijenite mišljenje, odnosno partijski kurs, i da ste neprestano, od izbora do izbora, od afere do afere, spremni za trenutno prilagođavanje novonastalim okolnostima, vi morate jasno suspendovati sopstvenu moć sjećanja. Koja je velika i sveta moć. Ako se sjećate, zapitkivaćete sebe gdje ste bili prošle godine u ovo vrijeme, a kad nema sjećanja, pravi podanik blista. Uvijek je tu, na pravom putu, nasmijan i vedar, i ono najvažnije – bez ikakvih dilema.

Na putu od „Berlina“ do Biblioteke Filip mi, hiper-ekspresivno, priča o nekoj njegovoj kres šemi, djevojci s kojom se sinoć *tresnuo* u njenim kolima, na parkingu iza Istorijskog instituta. Ona ga je dok su se ljubili i razodijevali, vrlo ozbiljno i uviđavno pitala da li bi mu

smetalo da ga u toku seksa oslovljava sa „profesore“. Rekla mu je da je cijeloga dana užasno loži čitava priča o profesoru koji se drogira i bludniči sa nekom klinkom. Filip nije imao ništa protiv, kaže da je to bio veličanstven seks.

I smije se, nezaustavljivo, dok mi sve ovo priča, kao hijena u crtanom filmu...

• • •

Žuti stoji na sredini kancelarije u Biblioteci. Došao je cijelih deset minuta ranije. Čekao me na vratima. Filip je produžio oko stadiona Budućnosti, pa pored crkve Svetog Đorđa, prema Beogradskoj ulici. Tamo živi ona djevojka iz malopredašnje priče. Izgleda da je čin prepričavanja dao Filipu neke nestašne ideje. Pa je iznenada odlučio da okuša sreću, onako, bez najave... „Daću joj ja profesora“, kaže kroz zube i smijeh.

U kancelariji Žuti zagleda prostor, osvrće se. Traži gdje će se smjestiti... „Krenuo je da pobjegne, a?“ kaže pokazujući prema polustolu. Pokazujem mu na stolicu pored stola koji još nekoliko trenutaka izaziva njegovo zanimanje. „Ludo“, kaže. Sijeda, gleda me...

„Profesore, prilično sam se uplašio.“

„Zašto. Ne znam te kao plašljivog.“

„Mislim da sam u govnicama, ali, možda prvi put u životu bez svoje krivice...“

„O čemu se radi, pričaj...“

„Vi znate da sam ja već prilično dugo u narkomanskom svijetu. Ja sam u biti tip za hemiju, klepam se kokainom, heroinom, raznim tabletama, *acidima*, sve što mi dođe do ruku, bolje reći do nosa, ili...“, kreće da pokaže prema venama na rukama, ali prekidam ga: „Dobro, ne moraš baš tako detaljno da mi objašnjavaš ono što već dobro znam. Sjećaš li se literarne sekcije?“

„OK. Ali znate na što mislim.“

„Znam. Na žalost.“

„Dakle, družim se sa sličnim tipovima. I nedavno se u mom životu pojavila jedna riba...“